

О. А. Лисенко, канд. геол. наук, завідувач відділу (УкрДГРІ)

ПІДСУМКИ І МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОНІТОРИНГУ Й НАУКОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ НАДРОКОРИСТУВАННЯ ТА ГЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ “ГЕОМОНІТОРИНГ-2013”, м. Судак, 9–13 вересня 2013 р.

Викладено інформацію щодо організації конференції, складу її учасників, розглянуто основні питання, які вирішувалися науковим форумом, проаналізовано тематику доповідей і головні напрями досліджень з моніторингу і наукового супроводження надрокористування та геологічної експертизи. Відзначено актуальні теми і проблеми, на яких було заговорено увагу, представлено пропозиції, що містяться в проекті Ухвали конференції.

Ключові слова: науково-практична конференція, моніторинг, наукове супроводження, надрокористування, геологічна експертиза, корисні копалини.

З 9 по 13 вересня 2013 р. сонячний Крим приймав I Міжнародну науково-практичну конференцію “Актуальні питання моніторингу і наукового супроводження надрокористування та геологічної експертизи “Геомоніторинг-2013”. У гостинному туристично-оздоровчому комплексі “Судак” (фото 1) учасники конференції отримали належні умови для проведення конференції і комфортного проживання. Цей представницький науковий форум був організований і проведений Українським державним геологорозвідувальним інститутом (УкрДГРІ) та Всеукраїнською громадською організацією “Ноосфера” за сприяння Державної служби геології та надр України (Держгеонадра).

У конференції брали участь державні і приватні геологічні підприємства України, наукові заклади, науково-виробничі фірми та організації, які представляли різні регіони України (фото 2). З далекого зарубіжжя до роботи конференції приєдналися співробітники Геологічної служби Фінляндії, яка має спільні проекти і тісні наукові стосунки з УкрДГРІ. Від Держгеонадра на конференцію прибули провідні фа-

хівці Державної комісії України по запасах корисних копалин (ДКЗ України), ДГП “Геоекспертиза”, ДО “Центральна територіальна інспекція геологічного контролю”, НАК “Надра України”, ДП УкрДГРІ, ДРГП “Донецькгеологія”, КП “Кіровгеологія”, ДГП “Укргеофізика”; вітчизняні наукові заклади були представлені Харківським НУ ім. В. Н. Каразіна, ДУ “Інститут економіки природокористування і сталого розвитку” НАН України, ПНТУ ім. Ю. Кондратюка, Харківським НУ міського господарства ім. О. М. Бекетова; від видобувних підприємств і зацікавлених організацій брали участь представники Іршанського і Межиріченського гірничозбагачувальних комбінатів, ПП “Кривбас-академінвест”, ПП “Укрнаукагеоцентр”, ТОВ “Карбона Енерго”, ПП “Технікс”, ПП “Юсенко Надра” та ін.

На адресу учасників конференції привітального листа надіслав голова Держгеонадр В. О. Дудінов, в якому він зазначив, що питання нового механізму державного регулювання у сфері використання надр є традиційно пріоритетними для всієї галузевої науки, оскільки

вони напряму пов'язані із забезпеченням екологічної та економічної безпеки нашої держави. Проведення таких масштабних конференцій, як “Геомоніторинг-2013”, це чудова можливість для ознайомлення з напрацюваннями і досягненнями нашої галузі та обміну досвідом, а злагоджена робота учасників – це шлях до вироблення узгоджених позицій щодо переходу України до екологічно безпечного стійкого розвитку.

Напередодні конференції було видано ілюстрований збірник тез доповідей, для кожного учасника підготовлено комплект необхідної атрибутики. Пленарні та робочі засідання проходили в актовому залі величного комплексу “Консул” (фото 3). Персонал ресторану цього ж закладу забезпечив смачне і різноманітне харчування й високу культуру обслуговування, що сприяло гарному настрою і плідній праці учасників конференції.

Широке коло питань з моніторингу і наукового супроводження та геологічної експертизи, що були визначені в тезах, доповідях і під час їх обговорення, можна згрупувати за такими основними напрямами:

- концептуальні засади моніторингу та наукового супроводження надрокористування (МНСН);
- загальний стан нормативної бази в геологічній галузі і проблеми зі створення нормативно-правової бази МНСН;
- організаційні питання моніторингу та наукового супроводження надрокористування;
- інформаційне забезпечення МНСН і створення геоінформаційної інфраструктури в геологічній галузі України;
- аналіз кошторисно-нормативної бази геологічної галузі і систем визначення вартості геологорозвідувальних робіт;

Фото 1. Туристично-оздоровчий комплекс “Судак”

– особливості МНСН на об'єктах з геологічного вивчення і видобування різних видів корисних копалин;

– досвід робіт з МНСН акредитованих підприємств.

По першому з означених напрямів конференції була представлена доповідь Г. І. Рудька (фото 4) і О. В. Нецького (ДКЗ України) “Концепція моніторингу та наукового супроводження надрокористування”, в якій відзначено, що державний моніторинг навколишнього середовища в Україні здійснюється в межах напрямів, що обумовлені Положенням про державну систему моніторингу довкілля (Постанова КМ України від 30.03.1998 № 391). У доповіді окреслені концептуальні основи моні-

торингу надрокористування локального рівня, як нового інструменту ефективного управління державним фондом надр. Автори запропонували схему МНСН, яка може слугувати основою для створення автоматизованої інформаційної системи моніторингу надрокористування на локальному (об'єктовому) рівні.

Проблеми зі створення нормативно-правової бази МНСН розглянуто в доповіді “Деякі проблемні питання нормативних документів з організації моніторингу та наукового супроводження надрокористування” (С. В. Гошовський, О. В. Зур'ян – УкрДГРІ). Автори дійшли висновку, що чинні нині Методичні рекомендації з проведення МНСН продовжують вико-

Фото 2. Учасники конференції “Геомоніторинг-2013”

Фото 3. Директор УкрДГРІ С. В. Гошовський відкрив конференцію

Фото 4. Виступ голови ДКЗ України Г. І. Рудька

нувати свою важливу функцію, але потрібно розробити новий документ або низку документів, які будуть урахувати накопичений досвід проведення цих досліджень і будуть мати не рекомендаційний, а обов'язковий характер нормативно-правового документа.

Загальний стан нормативної бази в геологічній галузі проаналізовано в доповіді “Стан нормативної бази у сфері геології та надрокористування” (В. Л. Плужнікова, С. П. Сахарук, І. І. Мартиненко – УкрДГРІ; Держгеонадр). У доповіді зазначено, що проведення МНСН ще більше посилює проблеми стандартизації в геологічній галузі і повинно активізувати роботи з удосконалення нормативної бази та оновлення стандартів.

Інноваційно-інвестиційні аспекти розвитку надрокористування і гірничої діяльності в умовах реформування рентних відносин в Україні наведені в доповіді М. В. Жикаляка (ДРГП “Донецькгеологія”) “Державна експертиза і моніторинг надрокористування в умовах реформування рентних відносин в Україні”.

Організаційним питанням і проблемам, що виникають під час проведення МНСН, були присвячені доповіді А. Ф. Ляшка “Отдельные вопросы организации договорной работы и ценообразования при подготовке и осуществлении мониторинга и научного сопровождения недропользования в Украине (по опыту УкрГГРИ)” та І. С. Карленка (УкрДГРІ) “Мониторинг и научное сопровождение недропользования – особенности формирования договорных отношений”.

Широке коло доповідей було присвячено питанням інформаційного забезпечення МНСН і створенню геоінформаційної інфраструктури в геологічній галузі України. ДКЗ України і “Кривбасакадемінвест” подали спільну доповідь “Інформаційна система моніторингу надрокористування об'єктового рівня”. Автори вважають, що реалізована система дасть можливість виконувати оперативну оцінку, моделювання та прогнозування змін геологічного середови-

ща, сприятиме розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо оптимізації робіт, передбачених Програмою по ділянці надр. Про необхідність створення геоінформаційної структури та інформаційного забезпечення МНСН ішлося в доповідях фахівців УкрДГРІ (О. О. Ліхошерстов, Н. Г. Люта, І. В. Саніна, Г. Г. Лютий), геологічної служби Фінляндії, яку представляла Я. Лохва (фото 5), ВГО “Ноосфера” (Т. Зур'ян).

Кошторисно-нормативна база геологічної галузі України і системи визначення вартості геологорозвідувальних робіт були проаналізовані в доповідях М. В. Ткаченко і В. О. Соколова (ДГП “Геоекспертиза”). На думку авторів, система ціноутворення на геологорозвідувальних роботах у сучасних ринкових умовах потребує змін з метою підвищення їхньої ефективності, що дасть можливість знизити витрати і підвищити інвестиційну привабливість геологічного вивчення надр.

Про перші результати проведення моніторингу та наукового супроводження розробки розсіпних титанових родовищ у межах західної частини Українського щита спільну доповідь надали А. П. Василенко (УкрДГРІ) і В. М. Трохименко (Іршанський ГЗК ПрАТ “Кримський Титан”).

Особливості проведення МНСН на об'єктах геологічного вивчення і видобування різних видів корисних копалин висвітлили в своїх доповідях співробітники УкрДГРІ: І. В. Саніна, Н. Г. Люта, О. А. Лисенко (фото 6), В. Р. Носова, С. І. Кочетков, О. В. Ковтун, Л. В. Ісаков, І. В. Васильєва, В. О. Старинський. Український державний геологорозвідувальний інститут є одним із флагманів з проведення МНСН і проводить моніторингові дослідження по широкому спектру корисних копалин. У доповідях фахівців інституту розглянуті конкретні питання з виконання МНСН на родовищах підземних вод, вугілля, урану, вогнетривких глин, пісків, перспективних площах на нафту й газ. Доповідачі висвітлили проблеми, які, без-

умовно, з'являються на початковому етапі нової важливої роботи, наведено приклади перших досягнень.

З досвідом проведення моніторингових досліджень і першими напрацюваннями з цього напрямку поділилися з присутніми фахівці акредитованих підприємств: ДГП “Укргеофізика” (Ж. Б. Тимофеева, І. М. Іванюта), ПП “Юсенко Надра” (Б. П. Пелипчак), ПП “Укранаукагеоцентр” (П. С. Голуб, В. М. Солодкий, О. М. Булищенко), які виконують дослідження на родовищах вуглеводної сировини, твердих корисних копалин, водних ресурсів і лікувальних грязей.

Ю. М. Веклич та О. М. Пилипчук підготували доповідь, в якій розглянуто деякі наукові аспекти моніторингу діяльності надрокористувачів, зокрема неотектонічного, геоморфологічного, палеогеографічного змісту. На обговорення був представлений і такий напрям, як залучення діючих кар'єрів у сферу геологічних пам'яток природи.

Найбільшої уваги серед широкого кола питань, що були підняті на конференції, учасники приділили необхідності нормативного забезпечення діяльності геологічної галузі, в першу чергу з організації МНСН. Неодноразово відзначалось, що Методичні рекомендації

і методика розрахунків вартості МНСН потребують коригування і вдосконалення.

На сьогодні немає єдиного практичного підходу до виконання МНСН. Кожне акредитоване підприємство проводить ці роботи за власними можливостями і домовленостями з надрокористувачами – замовниками досліджень щодо МНСН. УкрДГРІ, наприклад, впровадив обов'язкові робочі поїздки на об'єкти моніторингу хоча б один раз на рік. Інші підприємства працюють із документами і геологічними матеріалами, наданими замовниками, на місці свого постійного базування. ДКЗ України передбачає виїзди лише на складні об'єкти.

Не встановлено (та й не запропоновано) якоїсь єдиної уніфікованої форми і періодичності звітності перед замовниками досліджень з МНСН. Можливо цього наразі вимагати завчасно. Згодом такі питання врегулюються. Головне зараз, щоб роботи виконувались якісно, в зазначені терміни, і загалом відповідали Методичним рекомендаціям з МНСН і чинному законодавству.

Питання, навіть через півтора року з початку проведення МНСН, лишаються до наукової складової цього нового виду досліджень. Як на практиці реалізувати це

Фото 5. Виступ представника геологічної служби Фінляндії Я. Лохви

Фото 6. Виступ завідувача відділу УкрДГРІ О. А. Лисенка

завдання, чим наповнювати звіти? Наразі в цьому плані акредитованим підприємствам надано повну свободу. До того ж, більшість підприємств-замовників МНСН, як правило, поки що не ставить конкретних завдань перед виконавцями.

12 вересня для учасників конференції були організовані цікаві екскурсії на сонячну електростанцію “Родникове”, що знаходиться поблизу м. Сімферополь (фото 7), і в широковідому печеру Мармурову (фото 8). Електростанція компанії “Актив Солар” є сучасним підприємством, на якому відпрацьовуються новітні технології, що будуть використані на інших подібних станціях, які планується побудувати в Криму. Не підвела очікування екскурсантів і перлина Криму – Мармурова печера, яка утворилася біля с. Мармурове в карбонатній товщі масиву Чатирдаг. Розкішні зали і галереї казковими природними архітектурними ансамблями протягнулися на відстань більше 2 км.

Красива природа Гірського Криму, архітектура та історичні споруди міста Судак і його оточення радували око учасників конференції (фото 9–10). Безумовно, головною пам’яткою м. Судак і всього Східного Криму є велична Генуезька фортеця (фото 11), яка височить над містом і майже постійно перед очима. Погода так само не підвела, хоча в окремі дні спонукала приймати морські ванни в екстремальних умовах.

На завершення конференції “Геомоніторинг-2013” був прийнятий проект Ухвали, до якої увійшли такі основні пункти:

- визнати першочерговими необхідність розробки й удосконалення нормативного та науково-методичного забезпечення моніторингу і геологічного супроводження надрокористування та геологічної експертизи в Україні;

- звернутися до Держгеонадр України з проханням передбачити в наступному році постановку досліджень з розробки та вдосконалення нормативно-методичної

Фото 7. Екскурсія на сонячну електростанцію в с. Родникове

Фото 8. Один із залів печери Мармурової

Фото 9. Вид на Судацьку бухту з мису Алчак

Фото 10. Панорама мису Меганом з гори Алчак

Фото 11. Генуезька фортеця – головна пам'ятка Східного Криму

бази моніторингу і наукового супроводження надрокористування та геологічної експертизи, а також забезпечити їхнє належне фінансування. Передбачити в поб'єктному плані УкрДГРІ тематику зі створення нормативної та науково-методичної основи моніторингу і наукового супроводження надрокористування та геологічної експертизи за основними видами корисних копалин;

– ураховуючи значний досвід УкрДГРІ в роботах з моніторингу і наукового супроводження надрокористування, висококваліфіковані кадри інституту, а також покладене на УкрДГРІ завдання з удосконалення нормативно-методичного забезпечення і наукового супроводження надрокористування, звернутися до Держгеонадр України з проханням відновити акредитацію УкрДГРІ на проведення моніторингу і наукового супроводження надрокористування з усіх видів корисних копалин;

– удосконалити методичні підходи щодо визначення вартості робіт з моніторингу і наукового супроводження надрокористування та геологічної експертизи; забезпечити максимальну уніфікацію таких підходів на спеціалізованих підприємствах; розробити й затвердити відповідні нормативи;

– запровадити практику проведення засідань за круглими столами для вирішення поточних питань, які виникають у процесі виконання робіт з моніторингу

і наукового супроводження надрокористування та геологічної експертизи на базі Держгеонадр України або спеціалізованих підприємств;

– рекомендувати Держгеонадрам продовжити співпрацю з Геологічними службами країн Євросоюзу з метою вдосконалення інформаційного забезпечення надрокористування на основі сучасних інформаційних технологій.

На думку учасників та організаторів, конференція пройшла плідно, жваво, корисно як для фахівців акредитованих підприємств, так і для надрокористувачів. Чимало доповідей і виступів викликали дискусії, що підкреслило небайдужість присутніх на цьому форумі до висвітлених проблем і бажання знайти шляхи їх вирішення. Конференція надала впевненості в тому, що проведення МНСН є необхідною і важливою справою в реалізації державної політики з регулювання надрокористування.

Очевидно, що проведення таких представницьких форумів із залученням як можна ширшого кола замовників МНСН, тобто надрокористувачів і виконавців, які представляють акредитовані підприємства, доцільно проводити щороку. Саме така думка висловлювалась абсолютною більшістю учасників конференції.

Рукопис отримано 23.12.2013.

Изложена информация об организации конференции и составе ее участников, рассмотрены основные вопросы, которые решались научным форумом, проанализирована тематика докладов и главные направления исследований по мониторингу и научному сопровождению недропользования и геологической экспертизе. Отмечены актуальные темы и проблемы, на которых было заострено внимание, представлены предложения, содержащиеся в проекте Решения конференции.

Ключевые слова: научно-практическая конференция, мониторинг, научное сопровождение, недропользование, геологическая экспертиза, полезные ископаемые.

The article presents information about organization of the conference and composition of its participants. The author considers the main issues that resolved by scientific forum. The article analyzes the subject of reports and the main directions of research on monitoring and scientific support of the subsurface use and geological expertise. Topical themes and issues, which was sharpen the focus, was marked. The article presents the proposals, which was contained in the project "Decisions of the conference."

Keywords: Scientific and Practical Conference, monitoring, scientific support, subsurface use, geological expertise, minerals.